

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kenya 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Kenyas konstitution ger ett långtgående skydd för de mänskliga rättigheterna och har lagt grunden för ökad maktodelning samt politisk och ekonomisk decentralisering. Lagstiftningen och tillämpningen släpar dock efter inom ett antal områden. Tendenser till inskränkningar av yttrandefrihet och medborgerliga rättigheter har märkts under de senaste tre åren med mer restriktiv lagstiftning för media samt våldsamma tillslag mot demonstranter. Inskränkningarna motiveras ofta med det försämrade säkerhetsläget till följd av Kenyas deltagande i kampen mot Al-Shabaab i Somalia, med upprepade terrordåd på kenyanskt territorium som följd. Människorättsförsvarare pekar dock på andra bakomliggande faktorer som de nu nedlagda fallen i Internationella brottmålsdomstolen (ICC) mot presidenten och vicepresidenten och den utbredda korruptionen.

Straffrihet är utbredd i det kenyanska samhället. Det finns uppgifter som tyder på att utomrättsliga avrättningar, försvinnanden och olagliga frihetsberövanden ökar i antal, delvis förknippat med antiterroroperationer. Våld från polisen är utbrett. Förhållanden i landets fängelser är dåliga med kraftig överbeläggning, även om vissa förbättringar har skett de senaste åren.

Fattigdomsnivån har varit oförändrad över de senaste tio åren och den ekonomiska ojämlikheten är stor, både inom och mellan regioner. Fattigdomen är mer utbredd på landsbyggen än i urbana områden samtidigt som de ekonomiska klyftorna i städerna är stora. Jordbruket är ofta helt beroendet av regn, vilket resulterar i sårbarhet för klimat- och vädervariationer, återkommande hungersnöd och en ökning av antalet

människor som lever med kronisk livsmedelsbrist och som är beroende av livsmedelsbistånd.

Vissa framsteg har gjorts på jämställdhetsområdet, främst inom utbildningssektorn och på vissa lagstiftningsområden, bland annat med förbud mot kvinnlig könsstympning och skydd för offer för könbaserat våld. Våld mot kvinnor är dock fortfarande ett stort problem och kvinnors politiska deltagande är lågt. Mödradödligheten är i vissa regioner bland de högsta i världen.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

En ny konstitution röstades igenom 2010 mot bakgrund av de omfattande våldsamheter som följde efter valet 2007, när minst 1 133 personer mördades, tiotusentals utsattes för våld (inklusive sexuellt våld) och 600 000 flydde från sina hem till följd av sammandrabbningar och massakrer med etniska förtecken. Våldsamheterna följde anklagelser om valfusk men ska även ses mot bakgrund av en rad historiska orättvisor. Ett syfte med den nya konstitutionen var att komma tillrätta med de bakomliggande orsakerna till missnöjet, bland annat snedfördelning av mark och andra resurser vilket missgynnade vissa befolkningsgrupper och landsdelar.

Konstitutionen garanterar ett oberoende rättsväsende och fastställer kriterier för tillsättande av åklagare och domare. En särskild myndighet har till uppgift att genomföra rekryteringsprocesser för domare och skydda domstolsväsendet från politiskt inflytande såsom avskedanden på godtyckliga grunder. Enligt bland andra *Freedom House* har reformer genomförda sedan 2012 bidragit till ett mer oberoende och transparent domstolsväsende med bättre skydd mot politiskt inflytande. Landets Högsta domstol har under de senaste åren vid ett antal tillfällen uppvisat oberoende från övriga delar av statsmakten genom att upphäva lagstiftningsförslag som bedömts stå i strid med konstitutionen och demokratiska värden. I februari 2015 annullerade kenyansk domstol åtta klausuler i den reviderade säkerhetslagstiftningen eftersom ändringarna inskränkte yttrandefriheten och medborgerliga rättigheter.

Konstitutionen förbjuder alla former av diskriminering. Traditioner och sedvänjor har dock fortfarande ett negativt inflytande över kvinnors tillgång till rättvisa. Omfattningen av denna negativa påverkan varierar stort mellan olika befolkningsgrupper. Muslimska domstolar, så kallade kadhis-domstolar, har rätt att döma mellan muslimer i civilrättsliga frågor. Kadhis-domstolarna är skyddade i grundlagen.

Korruptionen är utbredd i Kenya och genomsyrar de flesta samhällssektorer och passerar oftast ostraffad. Landet intar plats 145 av 176 länder i *Transparency International*s index över upplevd korruption 2016. Polisen rankas av *Transparency International* återkommande som den mest korrupta institutionen i landet. Domstolarna och landregistret är andra myndigheter som anses vara bland de mest korrupta. Antikorruptionsmyndigheten (EACC) har stora effektivitets- och legitimitetsproblem. Enligt EACC:s egen statistik leder 99,8 procent av de 4 000-5 000 korruptionsanmälningarna årligen inte till en fällande dom. Samma myndighet har uppgivit att 70 procent av de korruptionsfall som når domstol rör offentlig upphandling.

Den nationella kommissionen för mänskliga rättigheter (*Kenya National Commission for Human Rights*), verkar i stort fritt och oberoende genom att belysa och följa upp kränkningar av mänskliga rättigheter i landet. Kommissionen, liksom ombudsmannen (*Commission on Administrative Justice*) tar emot anmälningar från enskilda medborgare.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Konstitutionen garanterar långtgående politiska rättigheter såsom rätten att delta och ställa upp i val, grunda ett politiskt parti eller på annat sätt engagera sig politiskt. Varje medborgare äger också rätt att väcka frågor och föreslå lagstiftning till parlamentet. Allmänna val hålls till parlamentets två kammare, presidentposten samt regionala församlingar och guvernörsposter vart fjärde år. Nästa val väntas äga rum den 8 augusti 2017.

Kenyas politiska system bygger enligt den nya konstitutionen på maktdelningsprincipen mellan exekutiv, lagstiftande och dömande makt. Flerpartisystem råder. Presidentens makt minskades i den nya grundlagen till förmån för parlamentet och domstolsväsendet. En omfattande decentralisering av politisk och ekonomisk makt till *counties*, motsvarande

ungefär landsting men med ett mer omfattande mandat, inleddes 2012. Syftet med decentraliseringen var bland annat att mer rättvist fördela resurser över landet, skapa fler arenor för politisk konkurrens och därmed även minska den etniska politiska polariseringen.

De flesta politiska partier är etniskt baserade och de ideologiska skillnaderna är med få undantag små. Partierna kan i hög grad beskrivas som redskap för enskilda individers politiska ambitioner. Etnisk tillhörighet påverkar i stor utsträckning röstningsmönster och koalitionsbyggen handlar ofta om att samla tillräckliga många etniska gruppers stöd för att vinna majoritet. Centralmakten, inklusive presidentämbetet, har sedan självständigheten varit koncentrerad till två folkgrupper. Valfusk förekommer regelmässigt och kan historiskt i flera fall ha påverkat resultatet till den sittande regimens fördel. Korruption i relation till parti- och kampanjfinansiering och köp av röster är vanligt, bland annat i senaste valet 2013. Kravet på identitetshandling komplicerar väljarregistreringsprocessen, särskilt i de delar av landet där många saknar födelsebevis och därmed ibland möter svårigheter att få ett ID-kort. I det senaste nationella valet var bara 14 av uppskattningsvis 22 miljoner väljare registrerade.

När Uhuru Kenyatta tillsammans med vicepresidentkandidat William Ruto ställde upp i valet 2013 stod båda åtalade inför Internationella brottmålsdomstolen (ICC) anklagade för att ha haft ledande roller i eftervalsvåldet 2007-2008. Kritik riktades efter valet 2013 mot valkommissionen som utropade Uhuru Kenyatta som segrare med 50,07 procent av rösterna. Internationella observatörsmissioner, däribland från EU och AU, uttryckte sig med försiktighet om valresultatets trovärdighet. Oppositionen och civilsamhällesorganisationen AfriCOG överklagade valresultatet med hänvisning till brister i valprocessen. Bland annat fallerade den elektroniska valutrustningen i stor utsträckning, uppgifter förekom om multipla röstlängder och alla observatörer, även internationella, stängdes vid en given tidpunkt ute från det nationella rösträkningscentret. Högsta domstolen upprätthöll valresultatet utan att bemöta alla frågor som lyfts i överklagandena.

I syftet att minska kvinnors underrepresentation i politiken har konstitutionen infört en så kallad ”två tredjedels könsregel” som slår fast att respektive kön får utgöra maximalt två tredjedelar av det totala antalet medlemmar i folkvalda församlingar. Olika lagförslag har presenterats för

hur regeln ska implementeras men inget har hittills fått stöd i parlamentet. Idag är 86 av totalt 418 ledamöter i parlamentet kvinnor, varav 16 är valda på reguljära mandat öppna för både män och kvinnor.

Det civila samhällets utrymme

Ett antal civilsamhällesorganisationer verkar i det stora hela fritt och oberoende genom att belysa och följa upp kränkningar av mänskliga rättigheter i landet. Befintlig lagstiftning på civilsamhälleområdet är ett resultat av fyra års breda konsultationer mellan stat och civilsamhälle. Syftet var att skapa en mer sammanhängande lagstiftning kring civilsamhällesorganisationer som främjade ansvarsutkrävande och god etik inom sektorn. Implementering av lagen har sedan den röstades igenom i parlamentet 2013 fördröjts, men i september 2016 godkändes den av ansvarig minister vilket krävs för att lagstiftning ska börja gälla.

Nuvarande regering har sedan sitt tillträde vid flera tillfällen, inte minst av oppositionen, anklagats för att på olika sätt försöka begränsa civilsamhällets utrymme. Bland annat har lagändringsförslag presenterats syftande till att begränsa internationell finansiering av civilsamhälleorganisationer och förbjuda organisationer vars verksamhet anses uppmåna till ”oanständiga handlingar” (*’indecent acts’*), en formulering som tar sikte på hbtq-organisationer. Dessa lagändringsförslag har hittills inte drivits igenom.

Det har förekommit hot från regeringen om att på mycket lösa grunder avregistrera ett stort antal enskilda organisationer, bland annat den respekterade civilsamhällesorganisationen *Kenya Human Rights Commission*. Det finns också exempel på att organisationer fått sina tillgångar frysta. Detta har bidragit till att skapa viss osäkerhet i civilsamhället, särskilt bland organisationer som arbetar med politiskt känsliga människorättsfrågor.

Godtyckliga frihetsberövanden av människorättsförsvarare förekommer. Det har skett ett par uppmärksammade mord på människorättsförsvarare under 2016, bland annat på juristen Willie Kimani. Vittnesuppgifter och teknisk bevisning tyder på att polisen ligger bakom morden. Fyra poliser har åtalats för morden men ingen har ännu fällts.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Konstitutionen innehåller bestämmelser som värnar om rätten till liv och mänsklig värdighet. Användandet av tortyr är förbjudet. Lagstiftningen definierar dock inte tortyrbegreppet och det finns ingen fastställd straffskala. Både polis och militär anklagas av olika människorättsorganisationer för att använda tortyr, bland annat men inte uteslutande i antiterroroperationer, men hittills har ingen polis fällts för tortyr.

Utomrättsliga avrättningar sker frekvent, både av misstänkta brottslingar och i kampen mot terrorism. Tillsynsmyndigheten för polisen (*Independent Policing Oversight Authority*, IPOA) får enligt egen utsago in 5-10 anmälningar per vecka om dödsskjutningar av polis, en siffra som myndigheten själv bedömer vara på uppgående. De flesta offer är ”misstänkta brottslingar”, flertalet från underprivilegierade områden i Nairobi. Tillsynsmyndigheten brottas med resursbrist. Av nära 7 000 anmälningar sedan 2013 har 23 tagits vidare till domstol. Två seniora poliser fälldes tidigare i år för mord och dömdes till sju års fängelse.

Den muslimska befolkningen, inklusive etniska somalier, är särskilt utsatta för utomrättsliga ingripanden från polisen. Denna trend tycks ha förstärkts i och med utökade antiterroroperationer sedan 2014, till följd av flera större terrorattacker riktade mot mål på kenyanskt territorium. Enligt en rapport från *Human Rights Watch* 2016 saknas fortfarande 34 personer efter påtvingade försvinnanden som skett i de nordöstra regionerna som gränsar mot Somalia mellan 2013 och 2015. Kenyanska myndigheter har förnekat kännedom om var dessa personer befinner sig. I samma område har, enligt samma rapport, kvarlevor efter elva personer som anhållits av statliga säkerhetsorgan påträffats under de senaste två åren. En rapport från 2015 av den nationella människorättskommissionen som omfattar nordöstra Kenya, Nairobi och kusten dokumenterar 25 utomrättsliga avrättningar och 81 försvinnanden sedan 2013 i samband med antiterroroperationer. Både HRW och den nationella människorättskommissionen anser sig ha bevis för att militären ibland är involverad i övergreppen. Detta försvårar utredning eftersom det inte existerar någon oberoende tillsynsmekanism för militären.

Förhållandena i landets fängelser är dåliga. Överbeläggning, brist på sjukvård, otillräckliga matransoner och brist på vatten är några av

problemen. Situationen uppges av den nationella människorättskommissionen ha förbättras något sedan den senaste kartläggningen 2009, i synnerhet vad avser sanitet, måltider och boendeförhållanden generellt. Inga människorättsorganisationer äger tillträde att inspektera landets fängelser.

Dödsstraff

Dödsstraffet finns formellt kvar i straffskalan och är obligatoriskt för mord eller väpnat rån. Ingen dödsdom har verkställts sedan 1987. President Kenyatta beviljade alla dödsdömda i landets fängelser nåd i oktober 2016, vilket uppgick till 2 747 personer vars straff omvandlades till livstids fängelse. Bland befolkningen har dödsstraffet brett stöd varför ett formellt avskaffande kan komma att dröja.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Det förekommer att individen inte får reda på grunden för frihetsberövandet, inte får möjlighet att tala med juridiskt ombud eller frihetsberövas på utomrättsliga grunder. Motiven för olagliga frihetsberövanden varierar. Inte sällan handlar det om möjligheten att få mutor eller, i fråga om människorättsförsvarare, att skrämman individer och grupper som upplevs som besvärliga eller anses utgöra ett hot mot polisens auktoritet och verksamhet, särskilt där polisen är involverad i illegala handlingar.

Rättssäkerhet

Rättegångar är offentliga men individer kan under vissa omständigheter tillåtas lämna vittnesmål bakom stängda dörrar. Lagen föreskriver oskuldspresumption men den utbredda korruptionen inom polis- och domstolsväsende sätter ofta denna princip ur spel.

Under 2016 antogs en ny lagstiftning om tillgång till rättshjälp, *Legal Aid Bill*, som garanterar personer som lever i fattigdom rättshjälp. Idag saknar flertalet åtalade juridiskt ombud till följd av höga taxor och bristande utbud. Den nya lagstiftningen öppnar för rättshjälp tillhandahållen av frivilligorganisationer och jurister som kan tänkas erbjuda sina tjänster *pro bono*.

Reformarbetet inom domstolarna som inleddes 2012 syftade till att förbättra tillgången till rättvisa och öka transparensen i rättsväsendet. Bland annat

utökades antalet domare med cirka 50 procent under perioden 2011-2015 och utbildningsinsatser och granskning av domare har genomförts. Åtgärder har gett vissa resultat, men problem med korruption, underbemanning och oskäligt långa handläggningstider kvarstår. Ekonomiskt utsatta personer utan resurser att betala borgen riskerar att sitta frihetberövade längre tid än straffskalan för det brott de misstänks ha begått.

Straffbarhetsåldern i Kenya är åtta år vid uppsåt och tolv år vid försummelse.

Strafffrihet

Det är sällan politiker, högt uppsatta statstjänstemän och andra inflytelserika personer ställs inför rätta. Trots flera korruptionsskandaler under sittande regering har ingen ansvarig politiker dömts för något brott. Ett antal ministrar har dock tvingats avgå från nuvarande regering efter korruptionsanklagelser. Strafffriheten inom polisväsendet är utbredd och det förekommer uppgifter, både anonymt inifrån polisväsendet och från människorättsförsvarare, om att staten i vissa fall sanktionerar utomrättsliga avrättningar och andra olagliga metoder.

Att Internationella brottmålsdomstolens (ICC) åtal mot både president Kenyatta och vicepresident Ruto om brott mot mänskligheten i samband med eftervalsvåldet 2007-2008 lades ner innebar ytterligare en förlorad möjlighet till stärkt ansvarsutkrävande. I domarnas utlåtande i Ruto-fallet fastslogs att vittnespåverkan och icke tolererbar politisk inblandning förekommit. Kenya bedömdes inte ha samarbetat med domstolen i tillbörlig mån. Endast tre personer har dömts av kenyansk domstol för deltagande i våldsamheterna. Regeringen har vid flera tillfällen hotat om att begära utträde från ICC.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och pressfrihet är skyddade i Kenyas konstitution, med vissa begränsningar bland annat avseende hatbrott ("*hate speech*") och uppmuntran till etniskt eller annat våld. Det har dock förekommit lagstiftningsinitiativ under de senaste tre åren som syftat till att inskränka pressfriheten. Delar av denna lagstiftning har ogiltigförklarats av domstol eftersom den funnits stå i strid med konstitutionen. Kenya har plats 95 av 180 i Reportrar utan gränsernas pressfrihetsindex 2016.

Det finns en rad oberoende medier, både tryckta och etermedia. Vissa stora mediehus ägs delvis av inflytelserika familjer inom eller nära det politiska etablissemangen. Det förekommer att journalister trakasseras och hotas av säkerhetsorgan, politiker och andra statliga företrädare. *Committee to Protect Journalists* (CPJ) rapporterade 2015 att antalet våldsbrott och hot mot journalister var på uppgång.

En lag har antagits som fastslår att en särskild statligt kontrollerad tribunal ska etableras, som kan döma ut höga bötessummor till mediehus och enskilda journalister för brott mot uppförandekoden för journalister., Tribunalen har dock ännu inte etablerats. Ett annat sätt för staten att utöva kontroll över tryckta media är hot om indragen statlig annonsering, vilket är en viktig inkomstkälla för dagstidningarna. Tongivande privatsektöraktörer rapporteras av CPJ använda samma metod för att påverka medierapporteringen till sin fördel. Sammantaget leder dessa faktorer till en viss grad av självcensur, särskilt i rapporteringen kring känsliga frågor som markrättigheter, korruption och säkerhetsrelaterade frågor.

Staten begränsar inte tillgången till internet, dock övervakas aktivitet på nätet och i sociala medier för hatbrott, uppvigling och andra typer av straffbara uttalanden. Medielagstiftning kriminaliserar även ”missbruk av licenserad telekommunikationsutrustning” för distribution av ”förolämpande” eller ”irriterande” budskap. Antalet bloggare och sociala medieanvändare som grips och ställs inför rätta för denna typ av brott, oftast till följd av kritik mot regeringsföreträdare, har ökat. Lagstiftningen används dock selektivt och exempel saknas inte på inflytelserika politiker som vid flera tillfällen gjort sig skyldiga till uttalanden av hatbrottskaraktär utan att några åtgärder vidtagits av åklagare.

Mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen garanterar förenings- och mötesfrihet, inklusive rätten till fredliga demonstrationer och protester. Inskränkningar av demonstrationsrätten förekommer, dels genom byråkratiska hinder dels genom våldsamt bemötande av demonstranter från polis och säkerhetsstyrkors sida. Demonstrationer för valkommissionens avsättande våren 2016 resulterade i tre civila dödsoffer och många skadade till följd av polisens agerande. Polisens agerande försvaras ofta från officiellt håll och åtal mot polis och militär är mycket sällsynta.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen garanterar religionsfrihet och Kenya har traditionellt präglats av relativt samförstånd mellan kristna, muslimer och hinduer som utgör de tre största religiösa grupperna. Delvis våldsamma tillslag mot moskéer har förekommit, som en del i terrorbekämpningen.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Arbetslösheten i landet är hög. Cirka 35 procent av kvinnorna och 16 procent av männen är arbetslösa, enligt *Kenya Demographic and Health Survey* (KDHS) 2014. Det stora flertalet är sysselsatt i den informella sektorn. Endast cirka 3 miljoner kenyaner har en formell anställning.

Enligt konstitutionen är slaveri och påtvingat arbete förbjudet. Medborgarna garanteras också rätten till goda arbetsförhållanden och ersättning för arbete. Tillämpningen av dessa regler varierar mellan olika sektorer och arbetsgivare. Minimilön för ett stort antal yrkeskategorier fastställs av staten och ses över regelbundet. Minimilönerna är dock mycket lågt satta och knappt tillräckliga för att täcka en familjs grundläggande behov. Dessa regler är inte tillämpliga för det stora flertalet som saknar formell anställning. Enligt rapporten *Global Gender Gap Report* är kenyanska kvinnors löner 62 procent av männens.

Barnarbete är förbjudet för barn under 16 år. Inom industrin är gränsen 18 år. Barnarbete är dock fortfarande vanligt förekommande, särskilt på landsbygden. Enligt UNDP beräknas 25 procent av barn i åldern 5-14 år arbeta i någon utsträckning.

Konstitutionen fastställer anställdas rätt att organisera sig, att strejka samt rätten till kollektiv förhandling. Strejkrätten är dock begränsad på flera punkter enligt lagstiftningen. Fackföreningsrörelsen är svag och medlemsantalen sjunker. Systematiska brott mot arbetstagares rättigheter förekommer i landet, bland annat trakasserier, hot och olagliga uppsägningar.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Tillgången till hälsovård varierar kraftigt mellan regioner och beroende på inkomst. Det finns ett grundläggande allmänt sjukförsäkringssystem och numera kan även icke anställda ansluta sig till detta. Systemet garanterar rätt till grundläggande sjukvård, inklusive bland annat cancerbehandling, till

kraftigt subventionerad avgift och omfattar offentliga såväl som privata vårdgivare. Utvidgningen av systemet har förbättrat tillgången till sjukvård särskilt för ekonomiskt marginaliserade grupper. De offentliga sjukhusen lider dock på många håll av brist på utrustning och vissa mediciner. Medellivslängden var 58 år 2014, oförändrat sedan föregående mätning 2009.

Kenyanska kvinnor föder i genomsnitt fyra barn. Mödradödligheten i landet är fortsatt hög, 510 av 100 000 levande födda. Mödradödligheten varierar kraftigt mellan olika delar av landet. Barnadödligheten (under fem år) har minskat från 115 per 1 000 barn i den nationella demografiska studien från 2003 till 52 per 1 000 barn i samma undersökning från 2014.

Tonårsgraviditeter är vanliga och enligt FN har nio procent av flickor i åldern 15-19 redan fått sitt första barn eller är gravida för första gången. Abort är endast tillåtet som akut ingrepp eller när sjukvårdspersonal bedömer att det föreligger fara för kvinnans hälsa eller liv. Officiell statistik saknas men enligt en rapport genomförs cirka 300 000 aborter varje år. Uppgifter om högre siffror förekommer dock också. På grund av den restriktiva lagstiftningen, ekonomiska faktorer och brist på kunskap sker många aborter med osäkra metoder som riskerar kvinnans hälsa och liv. Av alla kvinnor använde 39 procent någon form av modern preventivmetod 2014 enligt studien KDHS. I gruppen gifta kvinnor är siffran 53 procent.

Andelen hiv-smittade i åldern 15-49 var 5,9 procent 2015, enligt UNAIDS. Andelen smittade som är kvinnor uppgår till 59 procent.

Rätten till utbildning

Grundskoleutbildning är obligatorisk och avgiftsfri i offentliga skolor. Utbildningsmöjligheterna är relativt jämställda mellan kvinnor och män. Av pojkar beräknas 85 procent delta i grundskoleundervisningen. Motsvarande siffra för flickor är 87 procent. I de nordliga regionerna är siffrorna avsevärt lägre. Skillnaden mellan pojkars och flickors tillgång till utbildning varierar beroende på inkomst och på var i landet man bor. Av de som påbörjar grundskoleutbildning fullföljer så gott som alla, både pojkar och flickor. I de nordliga regionerna där befolkningen är nomadiserad och i Nairobis slumområden är ojämlikheten större.

Utbildningsmöjligheterna för kvinnor i Kenya är relativt jämställda. Enligt *Kenya Demographic and Health Survey* (KDHS) har 43 procent av kvinnor en

utbildningsnivå motsvarande påbörjat gymnasium eller högre. Motsvarande siffra för män är 49 procent.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Kenya hade plats 145 i UNDP:s index för mänsklig utveckling. Skillnaderna är stora i landet, inte minst mellan Nairobi och de nordliga regionerna. Andelen personer som lever i fattigdom är i princip oförändrad jämfört med tio år tillbaka och uppgår till cirka 45 procent av befolkningen. Skillnaderna är stora mellan urbana områden, där siffran är 33 procent, och landsbygden där siffran är 51 procent.

Majoriteten av landsbygdsbefolkningen livnär sig på småskaligt jordbruk. Jordbruket är ofta helt beroende av regn, vilket resulterar i sårbarhet för klimat- och vädervariationer, återkommande hungersnöd och en ökning av antalet människor som lever med kronisk livsmedelsbrist. Ungefär 1,5 miljoner kenyaner är beroende av livsmedelsbistånd.

Tillgången till rent vatten skiljer sig mellan stad och landsbygd. I urbana områden har 72 procent tillgång till rent vatten, medan motsvarande siffra för landsbygden är 44 procent.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Konstitutionen fastställer att män och kvinnor har lika rättigheter inom äktenskapet. Skilsmässa är tillåtet men ofta har kvinnor i praktiken inte möjligheten att bryta ett äktenskap på grund av lokala och religiösa traditioner och bristande ekonomiska förutsättningar. Kvinnor ska enligt konstitutionen ha lika rättigheter gällande arv och ha samma möjligheter som män att äga mark. Lagstiftningen släpar dock efter och maken ärver hela kvinnans tillgångar medan kvinnan förväntas dela den avlidne makens tillgångar med andra efterlevande. Polygami legaliserades 2014 och män, inte kvinnor, tillåts att gifta sig utan befintliga makars medgivande.

Enligt lag har kvinnor samma möjligheter som män att kandidera till politiska ämbeten. Kvinnor har dock begränsade reella möjligheter att kandidera och bedriva politiskt kampanjarbete, till följd av patriarkala strukturer och begränsade ekonomiska resurser.

Enligt grundlagen har alla kenyaner rätt till frihet från våld och förnedrande behandling, även i privata situationer. *The Protection Against Domestic Violence Act* från 2015 syftar till att ge skydd till människor som utsätts för olika typer av könsrelaterat våld i hemmet, inklusive sexuellt våld och utnyttjande. Enligt officiell statistik har 39 procent av kvinnor i åldern 15-49 år utsatts för våld (inklusive sexuellt våld) inom äktenskapet. Våld i nära relationer är i hög grad normaliserat och få fall går till domstol. KDHS 2014 visar att 42 procent av kvinnor i åldern 15-49 håller med om att hustrumisshandel under vissa omständigheter är legitimt. Motsvarande siffra för män är 36 procent.

Lagstiftningen ger ett starkt skydd mot sexuella övergrepp, men diskriminerande attityder inom polis och rättsväsende och ett administrativt krångligt förfarande är ofta till nackdel för kvinnor som vill anmäla sådana brott. Anmälningssgraden för våldtäkt är mycket låg.

Kvinnlig könsstympning är förbjudet i Kenya sedan 2011 men utövas trots detta i flera delar av landet. Andelen kvinnor i åldern 15-49 som utsatts för könsstympning har enligt KDHS 2014 minskat från 38 procent 1998 till 21 procent idag. I vissa etniska grupper könsstympas dock majoriteten flickor, särskilt i de nordöstra delarna av landet.

Barnets rättigheter

Barn utgör enligt konstitutionen en grupp i behov av särskilt skydd. Det finns dock brister i tillämpningen inom flera områden. Barnäktenskap är olagligt. Lägsta giftasålder är 18 år men trots detta är sex procent av 15-åriga flickor gifta, enligt KDHS. Barnarbete är förbjudet för barn under 16 år. Inom industrin är gränsen 18 år. Barnarbete är dock fortfarande vanligt förekommande, särskilt på landsbygden. Barnaga är förbjuden i skolor, men förekommer ändå frekvent som bestraffningsmetod. I åldersgruppen 15-19 år rapporterar enligt officiell statistik 6,5 procent av flickor och 2,7 procent av pojkar att de någon gång utsatts för sexuellt våld.

Det finns ingen officiell statistik över antalet gatubarn men uppskattningar antyder att det kan röra sig om hundratusentals barn som bor och arbetar på gatan, de flesta i landets större städer. Mindre studier genomförda i landet har visat att gatubarn löper stor risk att utsättas för sexuellt våld och hiv-smitta. Övergrepp från polis förekommer, bland annat i försök att ”rensa” gatorna från hemlösa.

Grundlagen stadgar att barn endast får frihetsberövas om inga alternativ står till buds och under kortast möjliga tid. Barn ska hållas åtskilda från vuxna och under förhållanden som tar hänsyn till barnets ålder och kön. Det finns dock endast ett fåtal kriminalvårdsanstalter i landet för barn och ungdomar och dessa är uteslutande för pojkar. Som konsekvens tvingas barn ofta dela celler med de äldre fångarna. Övergrepp mot barn i fängelser förekommer enligt den nationella människorättskommissionen.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Konstitutionen nämner uttryckligen rätten för marginaliserade grupper och minoriteter att komma i åtnjutande av fri- och rättigheter, inklusive rätten till sin kultur och sitt språk. Det finns ingen specifik lagstiftning kring urfolk. Det är framförallt boskapsskötande folk och jägare/samlare som identifierar sig som urfolk. De boskapsskötande folken motsvarar uppskattningsvis en fjärdedel av Kenyas totala befolkning och bor framförallt i de norra områdena av landet. Dessa delar av landet har sedan självständigheten lidit av politisk och ekonomisk marginalisering och befolkningen lever i större fattigdom och har lägre utbildningsnivå än i övriga landsdelar. Konkurrens om mark- och vattenresurser försvårar ytterligare deras situation. Decentraliseringsprocessen har i någon mån förbättrat servicetillgången i dessa regioner och minskat graden av diskriminering i fördelning av resurser.

De senaste årens trend med ökat antal terrorattacker med islamistiska förtecken har gett upphov till ökad misstänksamhet mot den muslimska befolkningen. Detta tar sig uttryck i rapporter om bland annat godtyckliga frihetsberövanden av muslimer.

Det finns rapporter om diskriminering i tillhandahållande av ID-kort till befolkningen i gränsområden, vilket i förlängningen innebär förnekande av individers rösträtt. Muslimer uppges i samma rapport ha nekats ID-kort med hänvisning till deras ”religiösa klädsel” eller muslimska namn.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Samkönade sexuella handlingar är kriminaliserade i Kenya och har en straffskala på upp till 14 års fängelse. Enligt en undersökning 2015 uppvisade 14 procent av kenyaner en accepterande attityd gentemot homosexualitet. Flera hbtq-organisationer är aktiva i landet, dock har ingen av dem tillåtits registrering. Ett fall ligger för avgörande i appellationsdomstol efter att en

dom i Högsta domstolen till förmån för registrering överklagats. På senare tid har synen på transpersoner förändrats. År 2014 tillät domstol en transperson officiell könskorrigering och den första transgendororganisationen beviljades officiell registrering.

I en rapport från *Human Rights Watch* 2015 dokumenteras mord, misshandel, våldtäkt, vräkning, uppsägning och utpressning mot hbtq-personer. Hbtq-personer som utsätts för våldshandlingar befinner sig i en utsatt situation eftersom kontakt med polis och sjukvård kompliceras av rädsla för att avslöja sin läggning. Det förekommer att polisen ligger bakom våldshandlingarna.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Kenya har två av världens största flyktingläger som hyser totalt cirka 440 000 flyktingar, framförallt från Somalia och Sydsudan. Dessutom finns cirka 60 000 flyktingar i Nairobi. Flyktingar har inte tillgång till arbetsmarknaden och deras rörelsefrihet är begränsad. Möjligheterna för återvändande för de somaliska flyktingarna begränsas av rådande säkerhetssituation i Somalia.

I maj 2016 tillkännagav den kenyanska regeringen att de fem flyktinglägren i Dadaab skulle stängas den 30 november 2016, när det så kallade trepartsavtalet mellan Kenya, Somalia och UNHCR löpte ut. Flertalet av de totalt 280 000 personer som bor i Dadaab är somalier. Lägren har av den kenyanska regeringen sagts vara en grogrund för terrorism, men även ekonomiska och miljörelaterade argument åberopas. Att sätta en deadline för återvändanden är ett brott mot principen om frivilliga återvändanden och riskerar driva flyktingarna tillbaka till osäkerhet och extrem fattigdom i Somalia. Den kenyanska regeringen beslutade sedermera att inte stänga lägren i slutet av 2016 utan har istället åtagit sig att samarbeta med UNHCR och Somalias regering i implementeringen av en mer succesiv utfasning.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Konstitutionen garanterar personer med funktionsnedsättning politisk representation på nationell och regional nivå. Lagen stipulerar bland annat rätt för personer med funktionsnedsättning till sjukvård till skälig kostnad, specialanpassade skolor och etablerar ett nationellt råd för personer med funktionsnedsättning. Mycket kvarstår dock att göra vad gäller implementering av lagstiftningen. Personer med funktionsnedsättning göms ibland undan av sina familjer på grund av skam och stigma. Fattigdom

förvärrar ofta personernas och deras familjers situation och bidrar till ytterligare stigmatisering och diskriminering.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1972. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1972. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 2001.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1984. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1997. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har inte ratificerats.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi har signerats år 2000.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2008.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har signerats 2007.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1966. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1981.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2005.

Regionala instrument

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, *African Charter on Human and Peoples Rights (ACHPR)*, ratificerades år 1992

Tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter ratificerades år 2010.

Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd, *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, (ACRWC), ratificerades år 2000.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Många aktörer, både svenska och internationella, finns på plats i Kenya och bidrar med insatser på området mänskliga rättigheter. Sverige samarbetar med Kenya för att stärka mänskliga rättigheter bland annat genom stöd till reform av polis och fängelseväsende. Sverige samarbetar också med civilsamhället för ökat ansvarsutkrävande. Fokus i fattigdomsbekämpningen är bland annat utökade sociala skyddsnät och förbättrade möjligheter till hållbar försörjning, bland annat genom stöd till jordbruksutveckling samt hållbart användande av naturresurser. Både Sverige och EU arbetar på olika sätt för att öka kvinnors politiska deltagande och för att stärka skyddsmekanismer för människorättsförsvarare.

Ett av FN:s fyra högkvarter, det enda i Afrika, FN:s boende- och bosättningsorgan (UN-habitat) och FN:s miljöprogram (UNEP) är belägna i Nairobi. Ett betydande antal FN-organ har närvaro i landet, bland annat OHCHR.

I den senaste granskningen av Kenya i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) gav Sverige rekommendationer till Kenya som bland annat rörde antagandet av en lag mot diskriminering som skyddar alla personer, oavsett deras sexuella läggning eller könsidentitet, samt mötes-, förenings- och mediefrihet.